

Рабчун О.С.
кандидат історичних наук, завідувач відділу
Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського
Рабчун І.В.
студентка

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

СТУДЕНТСЬКИЙ ВІДДІЛ ЯК СКЛADOVA ФУНДАМЕНТАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УНІВЕРСИТЕТУ СВ. ВОЛОДИМИРА У КИЄВІ

Відкриття у 1834 р. Університету у Києві стало однією із найважливіших подій у історії української освіти, з часом і бібліотека поступово склалася як одне із найбільших багатств та осередків бібліотечних зібрань середини ХІХ-поч. ХХ ст. На 1925-27 рр. (передача бібліотеки до Всенародної бібліотеки України) бібліотека становила понад 20 виданих книжкових колекцій та зібрань, що формувалися переважно з сер. ХVІІІ до сер ХІХ ст., та постійно доукомплектовувалися як цілісними бібліотеками, так і книжками та періодичними виданнями, придбаними за рахунок асигнувань правління Університету, передачі та обміну від фізичних осіб. Слід відмітити, що різноманітність фондів фактично формувалася за рахунок придбання літератури за профільною діяльністю, а також рахунок студентської бібліотеки, яка вміщувала в собі підручники та лекції викладачів, що видавалися в самому Університеті, адже він мав як свою друкарню, так і літографію.

Не зважаючи на те, що Університет був заснований 1834 р., як самостійний навчальний заклад із власним статутом, однак це фактично формальний переїзд Волинського ліцею до Києва, разом із усім майном включаючи: музеї, кабінети, а також бібліотеки. Тож, першим періодом формування бібліотеки можна назвати «волинським», який відбувався під керівництвом П. Янковського, одного із видатних книгознавців і бібліотекарів свого часу. Саме його вважають творцем концепції фондів бібліотеки.

Наступні періоди утворення та доукомплектування бібліотеки розглянуті у монографії Т. Мяскової, яка виділяє 5 періодів, однак зауважимо, що всі наступні періоди нерозривно пов'язані з діяльністю Університету, але не з самою бібліотекою, тому, на нашу думку, головним недоліком усіх попередніх праць є хибне висвітлення періодизації, адже бібліотека хоч і є нерозривною частиною Університету, однак, існувала як окремий «живий» організм.

Беззаперечним є факт, що діяльність Університету та бібліотеки пов'язані із

прийнятими статутами та реформами, однак це є зовнішніми факторами формування бібліотеки, які повністю не висвітлюють внутрішню частину, зокрема діяльність та комплектування.

На 1833 р. бібліотека Волинського (Кременецького) ліцею становила 34 292 одиниці, які після закриття ліцею переїхали до Києва.

Відмітимо, що бібліотека ліцею формувалася дуже швидко за рахунок купівлі та дару великих книжкових колекцій польської шляхти та магнатів. Первісний фонд бібліотеки є найціннішою частиною, адже це бібліотека останнього польського короля С. А. Понятовського, придбана у 1805 р. у племінника короля - Ю. Понятовського. Деякі книги були дарунками як польських, так і російських вчених та відомих особистостей (П. Ключевський, Я. Потоцький, Ю. Понятовський, А. Чарторийський та ін.). Подальше доукомплектування проходило тими самими шляхами: дарування та купування як окремих книг, так і цілих колекцій. Пізніше почала здійснюватися передплата російських та зарубіжних видань, а також у результаті обміну на дублети із спорідненими установами. За результатами досліджень провідних вчених, які вивчали бібліотеки Яблоновських, Королівську, Мікошевських, бібліотека ліцею складалася більшою мірою із пристрастей відомих представників Польщі, а також літератури із різних галузей знань, яка виражала певні зацікавлення найосвіченіших представників вище названих родів. Тож, зважаючи на все вище вказане склад бібліотеки був різноплановий, а головне універсальний і не втрачав своєї актуальності.

Аналізуючи особливості формування системи комплектування університетської бібліотеки, можна зробити висновок, що воно, істотною мірою, визначалося специфікою діяльності та політикою Ради університету стосовно книгозбірні закладу. Форма обов'язкової наукової апробації пропонованої для навчального процесу літератури, її прискіпливе і відповідальне рецензування, зумовлювали характер комплектування фонду бібліотеки, виключали можливість потрапляння в масив випадкової книжкової продукції та некондиційних у науковому відношенні періодичних видань. Це дало можливість нагромадити цінний бібліотечний фонд, яким і сьогодні послуговуються науковці різних галузей знань.

У 1859 р. було створено студентську бібліотеку, а О. І. Селін увійшов в історію Імператорського університету св. Володимира як її засновник. Олександр Іванович Селін, колишній казеннокоштний студент, доктор слов'яно-російської філології, заслужений професор кафедри російської словесності, першим пожертвував бібліотеці гонорар, отриманий за читання публічних

лекцій [1, с. 92].

У 1863 р., після розпорядження уряду про неприпустимість масових закладів, студентська бібліотека була приєднана до загально університетської у вигляді особливого відділу. Цим відділом, крім студентів, мали право користуватися сторонні слухачі [3, с. 93].

При отриманні книг передбачалася певна вибірковість. Перевага надавалася тим творам, які відносилися до галузей знань, що викладалися в Університеті, словникам та граматикам живих мов. При закупівлі нові видання мали перевагу над старими. Перевага надавалася оригіналу, крім випадків, коли він був написаний маловідомою мовою та якщо у перекладі був додатковий матеріал, який допомагав краще зрозуміти твір і мав самостійну цінність [3, с. 94].

Ретроспективне комплектування в Імператорському університеті св. Володимира витіснялося поточним. Усі питання придбання літератури вирішувалися колегіально. Характер цієї діяльності передбачав аналіз видань на усіх рівнях. Купівлею книг чи книгообміном займався бібліотекар на основі списків, що склалися на факультетах і затверджувалися Радою [2, с. 9].

Відкриття нових кафедр та наукових товариств сприяло тому, що у 1864 р. збільшилася штатна сума, що виділялася на утримання бібліотеки, та до 4 чоловік збільшилася кількість помічників бібліотекаря. В цьому ж році була прийнята постанова, що полегшувала доступ студентів до книг, сприяла більш якісній співпраці бібліотеки з книготорговцями. Збільшилася також кількість відвідувачів бібліотеки, серед яких з'явилися жінки.

З 1865 р. завідування бібліотекою лягло на плечі К. О. Царевського. Наступник П. О. Ярковського та А. Я. Красовського, продовжив роботу колег щодо складання щорічного каталогу нових надходжень, який друкувався в журналі «Университетские известия». К. О. Царевський закінчив опис книг студентського відділу, створив для нього предметний каталог, в якому були вказані книги, отримані до 1874 р. В цьому каталозі видання розподілялися на групи відповідно до галузей знань, що викладалися в Імператорському університеті св. Володимира. В розділах книги були розташовані за алфавітом. Після друку в 1875 та 1876 рр. у журналі «Университетские известия» предметний каталог вийшов окремим виданням на 570 сторінках.

У 1883 р. в університетській бібліотеці нараховувалося 86 280 назв книг у 149 220 томах, із них 817 назв періодичних видань, 645 рукописів, 153 примірники мап, малюнків, креслень. Студентський відділ нараховував тоді 9 493 твори у 18 257 томах та 118 назв періодичних видань. Впродовж 1883 р. в бібліотеку надійшло 2 666 томів книг, включаючи періодичні видання.

У 1883 р. фінансування бібліотеки розподілилося таким чином: 3 064 крб. 67 коп. виділялося на купівлю періодичних видань, 500 крб. - на оправу книг, 200 крб. - на купівлю творів загального змісту та доукомплектування отриманих раніш видань, 100 крб. - на канцелярські витрати, 1 600 крб. - на студентський відділ, певна сума виділялася на періодичні видання для професорських лекторіїв [2, с. 111].

Згідно з правилами бібліотеки, прийнятими в 1886 р., для професорів не існувало обмеження в кількості взятої літератури і терміні користування нею. Студенти могли отримати книжки тільки в навчальний час на другий день після запиту, причому їхня кількість та термін користування обмежувалися [3, с. 112].

Війна завадила будівництву нового приміщення бібліотеки, яке було розпочато навесні 1914 р. На січень 1915 р. фундаментальна бібліотека Університету нараховувала разом з періодичними виданнями 487 708 томів. Студентський відділ - 26 859 назв в 43 232 томах [3, с. 113].

У 1927 р. бібліотека Імператорського університету св. Володимира, яка мала фонд, що нараховував більш ніж 500 тисяч томів, була передана до Всенародної бібліотеки України.

Література

1. Биографический словарь профессоров и преподавателей Императорского университета Св. Владимира (1834-1884) / Составлен и издан под ред. В. С. Иконникова. - Киев: В типогр. Имп. ун-та Св. Владимира, 1884. - 816 с.
2. Владимирский-Буданов М.Ф. История Императорского Университета Св. Владимира / по поручению Совета Ун-та Св. Владимира. Т. 1. Университет Св. Владимира в царствование Императора Николая Павловича. - Киев: Тип. Имп. ун-та Св. Владимира, 1884. - 674, [43] с.
3. Историко-статистические записки об ученых и учебновспомогательных учреждениях Императорского университета Св. Владимира (1834-1884) / изданы под ред. В. С. Иконникова. - Киев: В типогр. Имп. ун-та Св. Владимира, 1884. - 398, 68 с., 20 табл., 13 л. ведомостей.